

RESSENYA A MERCEDES GALLENT MARCO, *ORÍGENES DEL SISTEMA SANITARIO VALENCIANO. DOCUMENTOS FUNDACIONALES DEL HOSPITAL GENERAL DE VALENCIA*, VALÈNCIA, INSTITUCIÓ ALFONS EL MAGNÀNIM, 2016, 259 pp. ISBN 978-84-7822-6851-6

REVIEW TO MERCEDES GALLENT MARCO, *ORÍGENES DEL SISTEMA SANITARIO VALENCIANO. DOCUMENTOS FUNDACIONALES DEL HOSPITAL GENERAL DE VALENCIA*, VALÈNCIA, INSTITUCIÓ ALFONS EL MAGNÀNIM, 2016, 259 pp. ISBN 978-84-7822-6851-6

BLAI JOSEP SERVER SERVER
blai.server@gmail.com

Universitat de València

Massa freqüentment, pel fet de situar-se a mig camí entre la història de la medicina o de la sanitat i la història social o religiosa, l'estudi de les institucions assistencials en època medieval ha estat relegat a un lloc subaltern dins de la disciplina històrica. Aquesta desafortunada situació només començà a corregir-se en la segona meitat del segle XX, quan, de la mà de l'ampliació dels horitzons de la disciplina històrica que es produí llavors, començaren a proliferar també els estudis sobre aquest particular.

En el cas valencià, qui ha realitzat una major contribució a la matèria ha estat sense cap mena de dubte Mercedes Gallent Marco. La seua tesi doctoral, defensada l'any 1980, donà un nou i decidit impuls a un camp d'investigació, el de l'assistència sanitària a la València medieval, que

havia romàs pràcticament intacte des dels treballs de Josep R. Rodrigo Pertegàs en la dècada de 1920.¹ Posteriorment, en tot un seguit de publicacions d'índole diversa, la professora ha continuat explorant aquest vessant de la història valenciana i ha aportat llum sobre aspectes tan diversos com la relació entre sanitat i urbanisme, l'organització professional i la formació del personal sanitari, les malalties, etc.²

A hores d'ara, l'última aportació de l'autora a aquesta àrea d'estudi la constitueix el llibre *Orígenes del sistema sanitario valenciano. Documentos fundacionales del Hospital General de Valencia*, publicat el 2016 en la col·lecció «Arxius i documents» de la Institució Alfons el Magnànim-Centre Valencià d'Estudis i Investigació, amb motiu de la commemoració del cinqué centenari de la fundació de l'Hospital General de València l'any 2012. Tal com suggereix el títol de l'obra, aquesta recull els principals testimonis documentals conservats en relació al procés de creació de l'esmentat establiment durant els segles XV i XVI.

El volum, com és habitual en aquesta mena d'obres, s'estructura en dos grans apartats: el primer consisteix en un breu estudi introductor (pp. 13-36), mentre que el segon conté la recensió i edició dels documents (pp. 37-238). Tot plegat, acompanyat del preceptiu i sempre profitós índex toponímic i onomàstic.

L'estudi introductor que ens ofereix Mercedes Gallent fa un succint repàs als orígens del sistema sanitari valencià.³ Des de la conquesta feudal de València, la xarxa hospitalària de la ciutat es configurarà de manera heterogènia com a conseqüència de tot un seguit d'iniciatives de procedència diversa (monàrquiques, corporatives, particulars, religioses, etc.) que donaren lloc, seguint l'ideal cristià de l'estima al proïsme, l'ajuda a les persones necessitades i la caritat, a la fundació de nombrosos establiments d'atenció a pobres, malalts, pelegrins i viatgers. Entre tots ells destacà de manera notable el conegut com a Hospital dels Innocents, Folls i Orats, instituït el 1409 i considerat un dels primers precedents a nivell europeu dels moderns hospitals psiquiàtrics en atendre expressament les persones amb malalties mentals. A partir de 1414, aquest centre comptà amb el suport de la Confraria de la Mare de Déu dels Innocents, Màrtirs i Desemparats, si bé les relacions entre ambdues entitats estigueren marcades pels desacords i els conflictes.

Serà cap a la darrerria del segle XV quan les autoritats municipals valencianes, en una tendència que hem de considerar general a nivell europeu, plantejaren per primera vegada la possibilitat d'unificar la xarxa hospitalària de la ciutat en un únic hospital general per tal de complir un doble

1 Per a una nòmina bastant completa dels estudis sobre l'assistència sanitària valenciana medieval publicats fins a mitjan dècada dels noranta, vegeu Gallent (1996).

2 És possible consultar un recull bastant complet de les publicacions de l'autora a l'apartat de "Fonts i bibliografia" de l'obra que ací ressenyem.

3 Val a dir que el contingut d'aquest estudi introductor no és original, sinó que ha estat ja exposat per la mateixa autora en altres publicacions, com ara Gallent (1980, 1982, 2002 i 2012).

objectiu: racionalitzar econòmicament la gestió dels diferents establiments i millorar l'atenció sanitària prestada. Tanmateix, i malgrat la insistència municipal, el procés d'unificació fou llarg i costós, tant per les dificultats econòmiques de les acaballes de la centúria com per les reticències dels responsables de l'Hospital dels Innocents. Així, no serà fins gairebé una centúria més tard, el 1512, quan s'aconseguirà l'anhelada unificació hospitalària. El 17 d'abril d'aquest any, la comissió formada a l'efecte promulgava l'ordenança reguladora del nou Hospital General, que seria ratificada pel rei Ferran II d'Aragó el 30 d'octubre (el suport reial a la institució seria constant des del moment mateix de la gènesi d'aquesta) i rebria també el vistiplau pontifici (mitjançant una butlla de Lleó X, de 21 de juny de 1514). Aquest text normatiu regí l'establiment fins al 1589, quan hi fou introduïda una nova ordenança.

És precisament aquest dilatat procés d'unificació el que il·lustren els seixanta documents que Mercedes Gallent edita en la segona part de l'obra. Provenents de l'Arxiu de la Catedral de València, del de la Corona d'Aragó, del de la Diputació Provincial de València, del Municipal de València, del de la Reial Confraria de la Mare de Déu dels Desemparats i del del Regne de València, els testimonis recollits fan referència a la fundació de l'Hospital dels Innocents, Folls i Orats (1409); a la creació de la Confraria de la Mare de Déu dels Innocents, Màrtirs i Desemparats (1414); als intents de la ciutat per aconseguir la unificació hospitalària en l'últim terç del segle XV i al desenvolupament d'aquest procés, inclosa la seua materialització definitiva el 1512, i, finalment, a la nova ordenança reguladora de l'Hospital General promulgada el 1589.⁴

Com no podia ser altrament, les transcripcions han estat elaborades d'acord amb els paràmetres paleogràfics actuals, de manera que, ordenades cronològicament, cada transcripció està precedida per la presentació de cada document, que en recull la datació tòpica i crònica, seguida d'un breu resum del contingut i, finalment, la referència a les obres que l'han editat o citat, extrem aquest últim que palesa el gran coneixement de Mercedes Gallent sobre la matèria. Les notes al peu serveixen a l'autora per incloure aclariments i completar la informació relativa als documents editats.

Pel que fa a l'índex toponomàstic, la seua disposició i contingut són correctes i resulta ben útil a l'hora de cercar la menció o mencions a algun individu o lloc presents al conjunt documental.

Per contra, considerem que hauria convingut ampliar lleugerament la introducció per tal d'exposar-hi, encara que fóra breument, el paper exercit per les institucions hospitalàries al si de les societats medievals i, particularment, de la societat valenciana, de manera que el lector no especialitzat pogués assolir una millor comprensió de l'obra. Al mateix temps, hem pogut detectar algunes errades en la transcripció dels documents en llengua catalana del volum, especialment pel que respecta a l'accentuació dels mateixos.

⁴ El recull documental inclou també un fragment del huitcentista *Llibre Becerro* (document 60) que narra, breument i amb no massa encert, segons Mercedes Gallent, la fundació de l'Hospital General.

Aquests inconvenients puntuals, però, no desmereixen una obra que valorem globalment de manera positiva, en la mesura que posa a l'abast del públic investigador un corpus documental ben interessant i que fins ara havia romàs dispers en diverses obres no sempre de fàcil accés, alhora que, en l'estudi introductori, ofereix una panoràmica concisa però ben il·lustrativa dels primers temps del sistema sanitari valencià.

Bibliografia

- Gallent, M. (1980 [inèdit]) *La asistencia sanitaria en Valencia (1400-1512)*, tesi doctoral (microfitxa, 1987), Universitat de València.
- . (1996) «Historia e historia de los hospitales», *Revista d'Història Medieval*, 7, pp. 179-191.
- . (2002) «La unificación de los hospitales en Valencia», dins *De hospitium, folls e malalts: l'Hospital General de València*, València, Ajuntament de València, pp. 47-51.
- . (2012) «El proceso de unificación hospitalaria. El Hospital General», dins J. Hinojosa (coord.) *Hospital General de València (1512-2012)*, València, Fundació Hospital Reial i General de València / Diputació de València / Generalitat Valenciana, vol. 1, pp. 106-123.